

Hazánk természeti és gazdasági adottságainak kiaknázása népgazdaságunk tervezésében

Vitavezető:

MARKOS GYÖRGY

Elnök: HEGEDŰS B. ANDRÁS

1956. VI. 20.

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Kedves Elvtársak! Kedves Barátaink! A Petőfi Kör vitasorozatát a mai nappal folytatjuk. Mai vitánk: Hazánk természeti és gazdasági adottságainak kiaknázása népgazdaságunk tervezésében. A vitát vezeti és bevezeti Markos György kandidátus, egyetemi tanár.

Mielőtt átadom a szót Markos elvtársnak, egy-két megjegyzést szeretnék tenni. A mai bevezető előadásnak az lenne a célja, hogy a vitát megnyissa, és ezzel elősegítse azt, hogy a vitában felszólalók, akik reméljük, hogy úgy, mint eddig is, nagy számban fognak a vitában résztvenni – azokhoz a társadalmi, műszaki, gazdasági és rokonszakmabeli problémákhoz szóljanak hozzá, amelyet előadásunk, vitasorozatunk címe a meghívóban is feltüntet. Azt hiszem, ezt azoknak az elvtársaknak a számára, akik elmúlt vitáinkon résztvettek, nem felesleges megjegyezni. Mi ezzel természetesen semmilyen formában sem kívánjuk és szándékozunk a vitát a legkisebb mértékben sem korlátozni, csupán az a Petőfi Kör vezetőségének kérése, hogy azokhoz a gazdasági, tervezési és elég tágkörű problémákhoz szóljanak hozzá a vitában, amelyekről Markos elvtárs bevezetőt fog tartani. Másik kérésünk pedig az – ugyancsak az eddigi tapasztalatainkon okulva – hogy a felszólalások – ha nem is korlátozzuk egészen pontosan, szervezetszerűen a felszólalások idejét – a negyed órát, 20 percet már a vita elején se haladják meg, hogy ne merüljön fel a vitalasztás problémája, hogy kapuzárás tájékán mindenki hazamehessen, mert felmerül olyan probléma is, hogy nagyon fárasztó, ami itt folyik. (Derűlség.) Persze, mi bírjuk, elvtársak, és a jelenlevők száma is azt mutatja, hogy bírjuk, és ez örömdetes.

Ezt a szempontot előrebocsátva, átadom a szót Markos elvtársnak, és közben a felszólalásokra jelentkezéseket már cédulán fogjuk kérni előreküldeni.

MARKOS GYÖRGY: Félreértések elkerülése végett szükségesnek tartom leszögezni azt, hogy nem a második ötéves terv irányelveiről¹ kívánok beszélni, és véleményem szerint a vitának sem erről kell szólnia, egyrészt mert a vita, ha nem is de facto, de mindenesetre de jure lezáródott június 6-ával², és más okból is. Azért például, mert magam a második ötéves tervről a véleményemet – a kísérő dolgokkal kapcsolatban – már két ízben is kifejtettem elég nagy nyilvánosság előtt³, és ehhez újabb momentum, újabb véleményem, hozzátennivalóm nincs, állom azt, amit mondtam és írtam. A második ötéves terv egy józan és reális terv, ismétlem, helyenként talán túlságosan is reális. Berei elvtárs⁴ egyik konzultációjában még továbbment, és azt mondotta: ez a terv nem rossz, de nem is jó, ez egy olyan terv, amilyen az adott körülmények között lehetséges, – nem tudom, pontosan, szóról-szóra idézem-e, de körülbelül ez volt az értelme. Az adott körülmények között tehát ezt a tervet, mint a következő öt év nagyvonalú irányelveit tekintjük legfontosabb feladatnak.

Amiről én röviden beszélni szeretnék, az ezen túl fog menni, mert véleményem az, hogy akár az első, akár a második ötéves tervet vizsgáljuk meg – nem itt feladat, hogy megvizsgáljuk, csak általános rezüméként állapíthatjuk meg – több, nagyobb, tágabb perspektívában kell a jövőben gondolkoznunk. Nyilván az első ötéves terv tudományos kiértékelése folyik, számos tudományos intézet vesz ebben részt, a végleges eredmények majd kijönnek idővel. Sajátos szakterületünkön mi is dolgozunk ezen. Tehát nem időszerű az sem, hogy az első ötéves tervet – mondjuk – átfogóan, összefoglalóan értékeljük és bíráljuk. Ennél több a feladatunk. Az a feladatunk, hogy perspektívát adjunk, a jövőbe nézzünk, a távolabbi jövőbe, amelynek irányvonala nélkül jelenlegi lépéseink is bizonytalanokká válnak.

Engedjék meg, hogy egy filozófiai kérdéssel kezdjem, amit hiányoltam a Lukács-vitán⁵. Talán el is mondtam volna, dehát ott volt egyéb mondanivaló is. Ez a filozófiai kérdés: a természet és a társadalom, az ember és a természet viszonyának a kérdése, ami évtizedeken keresztül, sőt, mondhatnám, egy-két évszázad óta eléggé előtérben álló filozófiai kérdés volt, és már most meg kell mondani azt, hogy filozófiai kérdésből egyre inkább szaktudományi kérdéssé válik. Mindnyájan ismerjük azt a harcot, amelyet a marxizmus folytatott a természet és a társadalom vulgáris értelmezése ellen, a földrajzi determinizmusnak torzító, idealista

álláspontja ellen. Nem egyszer elvileg és gyakorlati példákon bemutatva lerögzítettük azt, hogy a természeti földrajzi környezet nem dönti el a társadalom anyagi életét, nem dönti el a társadalom fejlődését. Ezt nagyon is sokszor hangsúlyoztuk, és ez önmagában véve nem lett volna baj, de akkor, amikor minden tudományos, szaktudományi vagy filozófiai tétel dogmává merevedik, akkor már csak fekete-fehérben, igen-nemben gondolkozunk, nemcsak filozófusok, gazdasági földrajzosok, hanem gazdaságpolitikusok és politikusok, és a végén oda jutottunk el, hogy ha nem is kimondottan, de gyakorlatilag arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a természeti adottságok, lehetőségek egyáltalán nemlétező tényezők. Megfeledkeztünk Marxnak A tőkében nem egy helyen hangsúlyozott tanításairól a természeti tényezőknek szerepéről a termelésben, az érték-többletben stb., és a végén eljutottunk annak a filozófiai lónak a másik oldalára, amelyet röviden úgy nevezhetnénk, hogy: földrajzi determinizmus, és helyette beleestünk a földrajzi nihilizmusba. Egész egyszerűen tényeket, objektív természeti törvényeket nem egy esetben nemlétezőnek tekintettünk. Nem vettük észre, hogy ha a természeti földrajzi tényezők, a természeti földrajzi környezet nem is predestinál a szó vallásos értelmében, de a szó filozófiai értelmében determinál, ha nem is döntő módon, de meghatároz bizonyos dolgokat, bizonyos lehetőségeket ad, és ha megállapítom, hogy lehetőségeink ezek és ezek, ilyenek és ilyenek, ennyi és ennyi, akkor már nemcsak a lehetőségeket mutatom meg, hanem a korlátokat is. Hozzá kell ehhez még tenni azt, hogy ezek a lehetőségek és ezek a korlátok nem azonosak a történelem folyamán a különböző társadalmi formák számára sem, az azonos társadalmi formákon belül sem azonosak a különböző fejlődési szakaszok számára, és még különbözőek persze az egyes országok szerint és az országokon belül körzetek szerint. Tehát lehetőségek vannak, amelyeket vagy kihasználunk vagy nem használunk ki, korlátok vannak, amelyeket figyelembe veszünk vagy nem veszünk, és ha nem vesszük figyelembe, akkor baj történik, mert vannak objektív törvényszerűségek, amelyek ezt a korlátot megszabják, és ha megszegjük ezt az objektív törvényt, ha megszegjük a társadalmi vagy természeti törvényt, az visszaüt.

Feladatunk tehát az lett volna és ma is az, hogy megnézzük, melyek azok a lehetőségek és melyek azok a korlátok, amelyek előttünk állnak, amelyeket a természeti földrajzi környezet, a természet objektív tényezői adnak számunkra. Ezeknek a tényezőknek az összességét szoktuk mi szaknyelven földrajzi potenciálnak nevezni, amely adott társadalmi forma, adott fejlődési szakasz és adott ország szerint egy többé-kevésbé pontosan körülírható nagyság. Tehát nagyon kényes kérdés ez. Kényes

azért, mert időről-időre, helyről-helyre, fejlődési szakaszból fejlődési szakaszra más. És ez a kérdés egy másik filozófia kérdést vet fel, amelyet a dogmatizmus épp oly módon eltorzított, sőt, fel sem vetett, mint az előzőt. Itt az általános érvényű törvényszerűségek, az általános igazságok kérdéséről van szó. Nyilvánvaló, hogy a marxista absztrakció a valóság, a természet vagy a társadalom tényleges, való jelenségeiből indul ki, és innen absztrahál, megállapítja a lényegest és a közöst, és így állítja fel az általános érvényű törvényeket. De ezek az általános érvényű törvények különös módon érvényesülnek különös esetekben, és még sajátosabban az egyes esetekben. Ezt elfelejtettük tanítani a dialektika négy tétele⁶ mellett és így módon történhetett meg, hogy csak az általános és örök érvényű igazságokat, – hogy ne mondjam dogmákat – hirdettük a politika, a gazdaságpolitika és a tudomány minden vonalán, mint amelytől pedig eltérés nincs. Ha pedig – és itt jön össze a két probléma – nem vesszük tudomásul, hogy az általános törvények a különös és egyes esetekben sajátosan érvényesülnek, ha nem vesszük figyelembe, hogy a természeti földrajzi potenciál különböző jellegű a különböző országokban és a különböző fejlődési szakaszokban, akkor ez annyit jelent, hogy az objektív törvényeket nem vesszük tudomásul, és ezért fizetni kell.

Azt hiszem, nem volt érdektelen ezt filozófiai síkon felvetni, de ezek után nézzünk meg néhány sajátosságot, amely hazánkat jellemzi, kezdve a társadalmi sajátosságoktól. Semmiféle új vagy ismeretlen dolgot nem mondok azzal, ami most következik, mert ezek ismert dolgok, csak elfelejtjük ennek konzekvenciáit számos esetben levonni. Nem ismeretlen dolog az, hogy Magyarország területe 93.000 km^2 és itt közel 10 millió ember él, tehát 1 km^2 -re több, mint 100 lakos jut. De ha tervezünk, ebből kell kiindulni véleményem szerint, mert az emberrel és az emberért tervezünk. A másik: a mi ipari termelésünk a 20-as évektől kezdve lassan, a kapitalizmus törvényeinek megfelelően válságokon keresztül, de mégiscsak fejlődött. Rohamosan fejlődött a felszabadulás után, a három- és ötéves tervünkben. Ma ott állunk, hogy ipari termelésünk több, mint a háromszorosa a felszabadulás előttinek és több, mint hatszorosa a 20-as évek színvonalának. Ez örvendetes és helyes fejlődési vonal. Ezzel szemben mezőgazdasági termelésünk a két világháború közötti, ún. Horthy-korszakban nem fejlődött lényegileg és mennyiségileg, és azóta sem fejlődött, tehát egy háromszoros, vagy több, mint háromszoros ipari fejlődéssel szemben áll egy stagnáló mezőgazdaság, ami a népgazdaságban súlyos aránytalanságokat hoz létre. Még két szám. Társadalmi termelésünkhöz azt ipar 80 %-kal járul hozzá az ötéves terv végén, a mezőgazdaság 20 %-kal. A társadalmi termelésben dolgozók aránya az iparban 40 %, a

mezőgazdaságban 60 %. Kirívó, kiáltó aránytalanság! Ezekből kell kiindulni! Társadalmunk, gazdaságunk szervezetének aránytalan mivoltából, amelynek persze megvannak a maga okai, a maga feltételei.

A másik kiindulópont: nézzük meg ezeket az adottságokat, amelyek szintén nem ismeretlenek, de mégis ajánlatos felemlíteni, és ajánlatos néhány tanulságos összehasonlító számot megemlíteni ezzel kapcsolatban. A Szovjetunió geológiai szénkészletei a legutolsó nyilvánosságra hozott közlés szerint 1 654 milliárd tonnát tesznek ki, a miénk 3 milliárd körül van valahol az 1946/49-ben közölt utolsó becslések szerint. Azóta nyilván sem a Szovjetunió geológusai, sem a mieink nem voltak tétlenek, de egyelőre ez a nagyságrendi különbség érezhető, különösen akkor, ha ezt a lakosság létszámához is viszonyítom. A Szovjetunió vasérckészlete – a vaskvarcitokat is ide értve – 270 milliárd tonna a legutolsó nyilvánosságra hozott becslés szerint, a miénk 20 millió tonna. Tehát sok minden van, ami a Szovjetunióban másképpen történik és ami más arányokat kényszerít ránk is. Alumíniumtermelésünknek bázisa bauxitkészletünk. Erről annak idején, a felszabadulás előtt nyilván a tőzsde árfolyami befolyása érdekében erősen túlzott becslések láttak napvilágot. Ha nem is igazak ezek a becslések, mégis ez az egyetlen komoly adat erre az ásványi nyersanyagra. Emellett a magyar bauxit minőségi összetétele is igen fontos tényező, különösen, ha azt más, komplex módon szemléljük. Hazai bauxitjainkban igen jelentős mennyiségű vasat találunk. Azaz a bauxit nemcsak az alumíniumnak, hanem a vasnak is érce. Minden tonna külföldre szállított bauxittal soha vissza nem nyerhető módon kb. 1/4 tonna vasat is szállítunk külföldre, ami vashelyzetünket tekintve, nyilvánvaló abszurdum. Évtizedek óta folyik hazánkban a timföldgyártás, amelynek hulladéka, a vörösiszap, jelentékeny mennyiségű vasat, illetve vasoxidot tartalmaz. Ez a hatalmas vörösiszap mennyiség jelentékeny vasércartálékot jelent számunkra, ma és a jövőben is, amelyet ésszerűen és okszerűen kell felhasználnunk, mert ebben a vasat úgyszólván ingyen, hulladék gyanánt kapjuk. A később még tárgyalandó energiahelyzet miatt nekünk alumíniumkohászatunkat jelentős mértékben nem szabad fejlesztenünk. De bauxitot sem szabad külföldre szállítanunk. Alumíniumkohászatunkat olyan mértékig kell fejlesztenünk, hogy az a hazai kész- és félkészgyártmány-termelés nyersanyagszükségletét fedezze. Külföldre pedig nem bauxitot, hanem timföldet kell szállítanunk, hogy így megtartsuk a timföldgyártás melléktermékeként fennmaradó vörösiszapot. Emellett a vörösiszapban nemcsak vasat, hanem titánt és vanádiumot is találunk, amelyet ma már ismert eljárással gazdaságosan kinyerhetünk.

Timföldgyártásunkat sem a jelenlegi ún. Bayer-eljárással⁷ kell fejleszteni, mert bauxitjaink nagy részében magas a kovásvanádiumnak az alumíniumtartalomhoz viszonyított aránya, azaz alacsony az ún. modulusszám. Arra kell törekednünk, hogy olyan eljárásokat dolgozzunk ki, amelyek lehetővé teszik az alacsony modulusszámú bauxit hazai feldolgozását timfölddé.

Ne essünk abba a hibába, hogy csak az érceket tekintjük nyersanyagoknak. A világon egyedülálló mennyiségben rendelkezünk bentonittal (fullerföld, kallóföld), ezzel a zsíros tapintású, agyagos, sajátos átalakuláson átment vulkáni eredetű nyersanyaggal, amelyet derítésre, tisztításra mintegy 41 iparág használ, s amelyből szinte korlátlan mennyiségekkel léphetnénk fel a világpiacon, ha ...Sajnos azonban, bentonitbányáink elhanyagoltak, a világpiacon nem léphetünk fel, mert eddig még nem épült meg az a törő- és osztályozóberendezés, amelynek költségei egy-két év alatt megtérülnének, mert ugyanitt lehetséges volna hazai kaolinjaink szakszerű osztályozása is.

Kaolinjaink a Hegyalján⁸ 32-34 Seger-fokos minőségűek, azaz kiválóan alkalmasak ebből a szempontból porcelángyártásra. Hazai porcelángyáraink azonban a magyar kaolint nem veszik át. A magyar kaolint csak a papírgyárak használják. Igaz, előfordul, hogy egy-egy évben Csehszlovákiába szállítunk kaolint. Könnyen lehetséges, hogy porcelángyáraink, amelyek csak Csehszlovákiában vásárolt porcelánmasszával dolgoznak, a magyar kaolint kapják vissza Csehszlovákiából.

Építőanyagok tekintetében sem használjuk ki lehetőségeinket. Az első ötéves tervben előírányzott 2 millió tonna cement helyett alig 1 milliót gyártottunk 1954-ben. Már jobban megközelítettük 1.2 milliárd darab téglagyártásával az 1.4 milliárd darabos előírányzatot. Mind a cement-, mind a téglagyártás nagyarányú fokozása szükséges a nép-gazdaságunk fejlődésében. A növelés azonban megfelelő energiát, szénigényt igényel. Mi viszont rendelkezünk olyan építőanyagokkal, amelyeket már a természet égetett ki számunkra, vagy magunk már egyszer kiégettünk. A Mátra és a Bükk között mérhetetlen mennyiségben áll rendelkezésünkre riolittufa, ami nem más, mint megkövesedett vulkáni hamu vagy por, amelyet a természet égetett ki számunkra. Megfelelő minimális beruházással egész kész paneleket bányászhatunk ki, mert a riolittufa még egyszerű kézfűrésszel is vágható. Egyes szakértői vélemények szerint nem alkalmas építkezésre, mert higroszkopikus, azaz magába szívja a vizet. Ezen megfelelő alapozással természetesen segíteni lehet. Heves megye népe már kidolgozta azt az új technikát, melyre még illetékeseink várnak, s egész falvakat építettek fel riolittufából. Ha nem is hatemeletes

házakat, de egyemeletes lakóházakat és mezőgazdasági üzemi épületeket minimális költséggel építhetnénk riolittufából. Tartósságához, amint ezt az egri minorita templom és Pedagógiai Főiskola évszázados épületei mutatják, kétség alig férhet.

Nem a természet, hanem magunk égettük ki a kohósalakot, amely ideális építőanyag és még ideálisabb lenne, ha ésszerű felhasználását minimális szervezési intézkedésekkel kidolgoznánk.

Ne feledkezzünk meg arról, hogy nemcsak az ásványi kincs nyersanyag. Nép gazdaságunk és perspektivikus tervezésünk legsúlyosabb tétele mezőgazdasági fejlesztésünk iránya és módszerei. A bevezetőben említett tények alapvetően arra kényszerítenek, hogy e téren kihasználjuk az összes természetadta lehetőségeket. Kihhasználjuk azt a tényt, hogy hazánkban a tenyészidő hőösszege az ország déli részén eléri a 3000-3200 °C-ot s az ország legnagyobb területén sem marad 2800 °C alatt. Ehhez járul durván a napsütéses órák magas száma, amelynek értéke a Duna-Tisza közén és a Mezőföldön⁹ évi 2050 óra. Innen mind észak és dél, mind kelet és nyugat felé csökkenő irányzatot mutat, de alig van az országnak területe, ahol 1800 alá csökkenne. Ezen belül vannak sajátos mezoklimatikus területeink, ahol mind a tenyészidő hőösszege, mind a napfényes órák száma szubtropikus mediterrán jellemvonásokat mutat. Ehhez a két éghajlati tényezőhöz járul talajaink változatossága, amelyet mindeddig vagy egyáltalán nem, vagy alig használtunk ki. A dogmatizmus elméletéből kiinduló uniformizáló, bürokratikus, látszatsikerekre törekvő gazdaságpolitika a szikjavítást tűzi ki célul, mert a vaksziken a termés hozam megfelelő áldozatokkal megduplázható. Ez igen jó optikát mutat, viszont ha savanyútalajainkat javítjuk fel lényegesen alacsonyabb költséggel, százalékban kifejezve a hozamemelkedés nem nagy, 30, 40, legfejlebb 50 %. De mi a fontosabb? A búza termésátlagot a sziken 3 mázsáról 6 mázsára emelni, vagy a savanyú talajon 8 mázsáról 12 mázsára? Az egyik esetben a százalékmutató, a másik esetben az abszolút szám reális.

Mezőgazdaságunk fejlődése minden látszatsiker és erőfeszítés ellenére sem kielégítő. A felszabadulás előtt mezőgazdaságunk árutermelése – amiről csak becslések alapján tájékozódhatunk – országos átlagban 40 % körül alakult. Jelenleg az országos átlag még ennél is alacsonyabb, mindössze 37 %, ami az állami gazdaságoknál ugyan 60 %, a tsz-eknél 43 %, a szántóterület nagyobb részét kitevő egyéni termelőknél már mindössze 32 %. Ami más szavakkal annyit jelent, hogy a mezőgazdaság saját termelésének közel 2/3-át feléli, alig több, mint 1/3-át juttatja élelmiszer formájában a városnak és nyersanyag formájában az iparnak.

Erről a mélypontról kell elindulnunk. Az irány nem vitás, és annak le-
rögzítése évtizedek óta közhelynek számít. Mezőgazdaságunk belterjes-
ségének fokozása minden szempontból az egyetlen lehetőség, évtizedes
követelés, és ma már szintén közhelynek számít. Éppen ezért csodála-
tos, hogy mezőgazdaságunk nem ezen az úton halad, hanem éppen az
ellenkező irányba tendál.

Búza-vetésterületünk a felszabadulás előtti évtized átlagában 2,5
millió hold, ma inkább ennél több, és egy törvényerejű rendelet értel-
mében a rozssal együtt növekednie kell. Ugyanakkor azonban a termés-
eredmény még rosszabb, és tegyük hozzá, mennél inkább kiterjesztjük
a vetésterületet, annál rosszabb lesz a terméseredmény ahelyett, hogy a
búza termelését az optimális területeken összpontosítanók, ahol magas
terméshozamot érünk el, kiterjesztjük, tudatosan számításba véve azt,
hogy minden hektár új gabonaterület csak a termésátlagok zuhanásszerű
csökkenésével jár. Így érjük el, hogy hazánk Európa magtárából, búzaex-
portáló országból oda jut, hogy kénytelenek vagyunk Kanadából búzát
importálni, ami önmagában nem volna baj, ha ez nem szükségmegoldás,
hanem a tervszerű gazdaságpolitika eredménye volna.

A rétterület 1935 és 1954 között 1.1 millió holdról 980.000 holdra
csökkent, a legelőterület 1.7 millióról 1.5 millióra csökkent ugyanezen
idő alatt. Ezzel szemben a szántóföldi lucerna, és vöröshere-termelés te-
rülete 568.000 holdról 603.000 holdra emelkedett, de a terméshozam in-
kább csökken, és így az emelkedő szálastakarmány-terület nem pótolja a
csökkenő rét- és legelőterületet.

Ipari növényeink közül a cukorrépa vetésterülete ugyan 82.000 hold-
ról 200.000 holdra emelkedett, de a terméshozam a termelés elaprózódása
és meg nem felelő területekre való kiterjesztése következtében 120 má-
zsárról 100 mázsára csökkent országos átlagban. A napraforgó területe
10.000 holdról 400.000 holdra nőtt, ami a talajerő nagymértékű kizsa-
rolásához vezet, ugyanakkor burgonyatermelésünk 500.000 kat. holdról
400.000-re csökkent, és ezt a csökkenést ismét nem pótolja a termés-
hozam emelkedése. Cukorrépa-termelésünknek az egész országban való
szétszóródása, apró parcellákban való termelése minőségi romlást von
maga után, és emellett, miután nem a cukorgyárak körzetében koncent-
rálódik, túlterheli szállítási berendezéseinket, és nem egy esetben 100-150
km távolságból szállítjuk a cukorgyárba a 80 % vizet tartalmazó répát.

Minden növénynek megvannak a maga igényei, amelyeket meg kell
kapnia, s ha ezt figyelembe vesszük, és olyan helyen termesztünk búzát
vagy cukorrépát vagy bármi mást, ahol ezeket az igényeket: a megfelelő
hőtömeget, a megfelelő napfénytartalmat, a megfelelő talajviszonyokat

és hozzá a trágyát, műtrágyát biztosítani tudjuk, akkor tudjuk növelni, még hozzá ugrásszerűen a mezőgazdaság termelését, persze, más módon egy szocialista mezőgazdaságban, más módon egy túlnyomórészt kisárutermelő gazdaságban, másképpen az állami gazdaságokban és másképpen a termelőszövetkezetekben. Nyilvánvaló az is, hogy amennyiben nem ezt a vonalat tartjuk, amennyiben nem kutatjuk fel: agronómusok, talajkémikusok, gazdasági szakemberek tudományos módon az optimális termelő területeket, hanem mindenütt, mindent akarunk termelni, abban az esetben a termelés átlagai fokozatosan csökkenni fognak, mint ahogy csökkennek is. Példákat lehet itt felsorolni az extenzitás növekedésére ahelyett, hogy az intenzitást növelnők. Megállapíthatjuk azt, hogy nagyobb területen termelünk ugyan cukorrépát és többet, mint a felszabadulás előtt, nagyobb területen burgonyát, nagyobb területen sok minden mást, de hozamaink alacsonyabbak. Azt találjuk egyedüli megoldásnak, hogy ha valamiből kevés van, akkor kiterjesztjük a vetésterületet, de ezt nem lehet, mert nálunk nincsenek szűzföldek, nincs sem millió hektár, hanem még talán ezer hektár sem. Tehát az egyetlen irány az intenzitás növelése, amelynek egyedüli módja a sajátos termőtajnak felkutatása, az optimális termelő tájakon való összpontosítás, azaz magyarul mondva a mezőgazdasági termelés specializációja, szakosítása, amilyen módon az ipar szakosodik, a mezőgazdaságban is a termelés komplexitásának maximális megvalósítása. A jelen pillanatban azt a képet kapjuk, hogy állami gazdaságaink a szántóterületnek 13 %-áról hozzák a termés 15 %-át, a tsz-ek a szántóterület 20 %-áról hozzák a termés 8 %-át, az egyéniek a szántó 67 %-áról hozzák a termés értékben számított 77 %-át. Mi a magyarázat? Komplexen nézzük! Hogyan áll a helyzet az állami gazdaságokban? 60 %-ot jelent a növénytermelés és 40 %-ot az állattenyésztés. A tsz-eknél 75 % a növénytermelés, 25 % az állattenyésztés. Az egyénieknél az arány 50-50 %. A magyarázat itt van. Nyilván ezekkel a kérdésekkel sem az ipar, sem a mezőgazdaság problémáit, sem a távlati problémákat megoldottnak nem tekinthetjük, de véleményem az, hogy valahol itt kell keresnünk problémáink gyökerét, itt kell megtalálni azokat az objektív természeti és társadalmi törvényeket, amelyeknek ismeretében előremehetünk és nagyobb perspektívában vihetjük tovább az ország gazdaságát. Az a véleményem, hogy erről gondoskodva és vitázva, levonva a múlt tanulságait, hatalmas lépésekkel tudjuk előrevinni az országot a szocializmus építése során. *(Hosszantartó taps)*

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Eddig egy kérdés érkezett be, és több felszólaló jelentkezett.

Felolvasnám a kérdést azzal a javaslattal hogy a választ halasszuk későbbre, a felszólalások utánra. Lipták Tamás¹⁰ (Matematikai Kutató Intézet) kérdezi: Markos elvtárs említette, hogy szállítási és egyéb szempontok alapján gondosan kell elosztani az energiatermelésre kerülő szénmennyiséget az egyes bányavidékek között. Kérdés: milyen módszerekkel képzei el Markos elvtárs az említett gazdaságossági kérdés megoldását? Nem volna-e szükséges itt az ökonometria, speciálisan a lineáris és dinamikus programozás¹¹ alkalmazására? Milyen lépéseket javasolna ezen a téren?

Az első felszólaló azt írja: öt perc és a témához. Ennek reményében adom meg a szót Füst László mérnök elvtársnak, utána Jánossy Ferenc elvtársnak, az Országos Építésügyi Hivatalból.

FÜST LÁSZLÓ : Kedves Elvtársak! Én a tervező mérnök szempontjából szeretnék egy-két problémához hozzászólni azok közül, amelyeket Markos elvtárs felvetett. És itt az egész dolog persze erőteljesen kapcsolódik egy politikai gazdaságtani kérdéshez, nézetem szerint, az értéktörvény alkalmazásának kérdéséhez. A mi praxisunkban, t.i. amikor valamit tervezünk, egész egyszerűen fogalmunk sincs arról, hogy mi olcsó és mi nem olcsó. Azokat az árakat, amelyek érvényben vannak, teljesíggel figyelembe venni nem lehet. Például Markos elvtárs beszélt bauxitkincsünk felhasználásának problémájáról. Ő is említette már, hogy ez nagyrészt energiakérdés, azonban nézetem szerint nem említette azt, hogy mennyire energiakérdés, hogy mennyire inkább energiakérdés, mint bauxitkérdés. Mi fejlesztjük az alumíniumipart, de az az ár, amelyet az alumíniumkohászat a felhasznált villamosenergiáért fizet, mélyen a villamosenergia önköltsége alatt van, – ha talán nem is mélyen, de feltétlenül alatta van. Ilyen körülmények között az alumíniumárral, mint reális árral számolni nyilván nem lehet. Tisztában kell lenni azzal, hogy minden felhasznált egy kilogramm alumínium azon kívül, amibe kerül, még egy csomó értéket reprezentál, amely egész egyszerűen valahol elsikkad. Az alumínium olcsósága tehát látszat, – de ez nemcsak az alumíniumra vonatkozik. Beszélünk például arról, hogy automatizáljunk. Az automatizálásnak köztudomásúan az elektronika az egyik legfontosabb területe. Igen ám, automatizálunk és használjuk az elektronikát nagymértékben, de egy rádiócső 60-70 forintba kerül. Vajon tényleg 60-70 forint a reális értéke egy rádiócsőnek? Messze az alatt marad. Ennek ellenére tehát amikor automatizálni akarunk és számításba vesszük a megtakarítást és a befektetési költséget, ezzel az árral kell, hogy számoljunk, ami teljesen irreális. Ez például fékezi az automatizálást. Nem ismerem a világpiaci árakat, de nyilván teljességgel abszurdum az, hogy egy rádiócső ára

kb. két kilogramm réz árának feleljen meg a jelenleg Magyarországon érvényben lévő árak szerint. Ez teljességgel abszurdum, fékezi az automatizálást, és nem állja útját a nyersanyagpazarlásnak.

Beszélt Markos elvtárs az atomerőmű kérdéséről is¹², amit sokan felvetettek. Nézetem szerint az atomerőmű nem elsősorban uránkérdés, mert uránból meglehetősen kevés kell, amit bizonyít az a szám, hogy abból a bizonyos 50 tonnából 20 millió tonna szenet tudnánk fedezni. Ebből is látszik, hogy ez nem elsősorban uránkérdés, hanem az atomerőművek építésének kérdése. A jelen pillanatban az atomerőművekkel előállított energia még a Szovjetunió tapasztalatai szerint is a más módon előállított energia árának – durván – a kétszeresébe fog kerülni. Ez annyit jelent, hogy az atomenergia korántsem oldja meg az energiakérdést annak jelenlegi stádiumában, tehát ezekkel az agarakkal egy kicsit hátrább kell húzódnunk, és nem eshetünk abba a hibába, hogy azt higgyük: az atomerőművek – legalábbis a közeli 5-10 év perspektívájában – energiaproblémáinkat megoldják.

Még egyszer nagyon szeretném hangsúlyozni – és nézetem szerint itt elsősorban a közgazdászokra vár a feladat – hogy sokkal intenzívebben juttassák érvényre árpolitikánkban az értéktörvényt, mert ez nemcsak közgazdasági probléma, enélkül a tervező mérnökök sem tudnak tervezni, enélkül a helyes újításokat kénytelenek esetleg elutasítani vagy pedig az újítóknak olyan csekély díjat fizetni, amely nem serkenti őket újításra, más újításokat pedig kénytelenek jobb belátásuk ellenére elfogadni, mert papíron kimutatható megtakarítás van. Az értéktörvénynek abból a nemalkalmazásából, amely nálunk dúl, ilyen probléma adódik, és ezt sürgősen fel kell számolnunk. Nézetem szerint a közgazdászoknak az iparral szemben ez egyik legfontosabb kötelességük. (Taps)

JÁNOSSY FERENC : Kedves Elvtársak! Rögtön a bevezetőben szeretnék Markos elvtárssal egy kérdésben vitába szállni, abban a kérdésben, hogy ma a második ötéves tervet ne vitassuk tovább, mert az le van zárva, annyira le van zárva, hogy most már hivatalosan nem adhatunk be javaslatokat bizonyos fórumokhoz, és nem várhatunk onnan választ. De a direktívajavaslat nincs elfogadva, és ha el is lesz fogadva, a terv kidolgozása jó pár hónapig fog tartani. Véleményem szerint kicsit üres vita volna hazai adottságainkról beszélni anélkül, hogy azt nem konkretizáljuk azzal, hogy az első ötéves tervben foglaltakra helyesen vagy helytelenül alapoztunk-e, hogy hogyan fogjuk a második ötéves tervben a gazdasági adottságokat figyelembe venni.

Az sem nyugtat meg, ha azt mondják, hogy a második ötéves terv vitája már le van zárva, és az első ötéves terv kiértékelése már folyik.

Egy kis ellentmondás van ebben, mert először kellett volna az első ötéves tervet komolyan elemezni ahhoz, hogy a második ötéves terv vitája teljes legyen. (Taps)

MARKOS GYÖRGY: Azért nem zárja ki, hogy a második ötéves terv vitája jó legyen.

JÁNOSSY FERENC: Nem, azt tudom.

Ha beszélünk hazai gazdasági adottságokról, akkor nagyon gyakran részben panaszként hangzik el, hogy milyen anyagszegény ország vagyunk. Biztosan igaz, hogy nyersanyagszegény ország vagyunk, csak az a kérdés, hogy ezt a tényt hogyan vetjük fel: a mi gazdasági hibáinknak magyarázataként és leplezéseként vagy azért, hogy a nyersanyagszegénységből kiindulva helyes konzekvenciákat vonjunk le. Véleményem szerint két konzekvenciát kell levonni. Az első konzekvencia az, hogy nem lehet Magyarországon autarchiás törekvésekről sem beszélni, sem ilyeneket végrehajtani. Nem lehet Magyarországra alkalmazni azokat a gazdasági elméleteket, amelyek helyesek egy gazdasági zárt egységre. És ha ezt mi már elvben elismertük, véleményem szerint a gyakorlatban még nagyon sok megmaradt ebből a szemléletből, amely zárt gazdasági egységből indul ki, amelyben autarchiás törekvések voltak. Felszólalásomban nem akarok kitérni arra, hogy egyes iparágak fejlesztése helyes volt-e, helytelen volt-e, melyik iparágakra kellene a fő súlyt helyezni, hanem inkább arra szeretnék kitérni, hogy itt van egy általános népgazdasági probléma, amely szorosan összefügg nyersanyagaink jobb kihasználásával. Úgy fejezném ki ezt, hogy: egész népgazdaságunknak határfoka. Ahhoz, hogy ezt jobban megmagyarázzam, szeretnék egy kis népgazdasági modellt alkotni, és ezen a modellen megmagyarázni, hogy mit értek határfok alatt. Elnézést kérek azoktól az elvtársaktól, akik a METESZ¹³-vitákban is részt vettek, ott is elmondottam ezt. Eddig úgy volt, hogy mindig azt ismételtük, ami a Szabad Népben le volt írva, és ez rossz volt. Most engedjék meg, hogy saját gondolatomat másodszor mondjam el. (Derűltség)

Vegyük a következő modellt. Álljon az egész népgazdaság egy szénbányából és egy erőműből. A szénbánya adja a szenet az erőműnek, az erőmű ad áramot a szénbányának. Ha jól megy, marad utána szén is, áram is. De most nézzük meg, mi a helyzet, ha úgy a szénbányának, mint az erőműnek a határfoka romlik, például elavult kazánok vannak az erőműben, a szénbányában pedig nagy vízbetörések vannak, rengeteg energia kell a víz kipumpálására. El lehet képzelni egy olyan határesetet, hogy a szénbánya az egész szenet odaadja az erőműnek, és az erőmű-

ben termelt összenergiát a szénbánya felhasználja. Akkor azt mondom, hogy az egész verkleinek a hatásfoka nulla, mert kifelé nem ad semmit. De népgazdasági tervezésünkben mi nem ezt a hatásfokot mérjük, hanem mérjük azt, hogy mennyi szenünk van és mennyi villamosenergiánk van. Ha kiindulunk a nulla hatásfokú modellből, és ha ezt az értelmetlenséget a kétszeresére növelem, akkor kétszer annyi szén van és kétszer annyi áram van – papíron és még mindig nincs semmi. (Derűtség, taps.) Természetesen ez a példa túlzás, de hogy a hatásfok kérdése körül az első öt éves tervben bajok voltak, azt az ember érzi akkor, ha a fontos számok elemzése nélkül csak azt nézzük, hogy van nekünk majdnem dupla annyi szenünk, van dupla annyi acélunk – nem stimmel pontosan, nem akarok számokat mondani – van dupla annyi cementünk, stb. Mindennek a hatásfokban valahol kellene jelentkeznie: vagy az életszínvonal dupla olyan magas, vagy beruházási lehetőségeink sokkal nagyobbak, mint az első öt éves tervben, vagy nemhogy eladósodunk a külfölddel szemben, hanem nagyon sokat javult a helyzet, vagy az állóalapok most sokkal jobb állapotban vannak, mint az első öt éves terv idején; valahová el kellett volna jutnunk. Nem rejtély, hanem véleményem szerint a hatásfok magyarázza meg, hogy annak ellenére, hogy dupla, dupla, dupla, mégsem emelkedett a nemzeti jövedelem ilyen arányban.

Most hogyan függ ez össze a mi hazai adottságunkkal? Ha – tényleg helyesen – megállapítjuk, hogy nyersanyagszegény ország vagyunk, akkor erre a hatásfokkérdésre fokozottabban kellene vigyáznunk. És véleményem szerint a második öt éves terv direktívajavaslatában az első öt éves tervnek ezt a tanulságát nem vontuk le, és ezért adódik egy olyan furcsa helyzet, hogy ha bárkit: mérnököt, közgazdászt megkérdezzük, hogy a második öt éves terv célkitűzése: 25 %-kal emelkedjék az életszínvonal a megfelelő adósságtörlesztéssel, akkumulációval stb., reális-e, akkor mindenki azt mondja, hogy reális, nem is olyan magas, ha a technika ennyire fejlődött. Bárkit kérdezzük meg egy gazdasági területről, legyen az a szénbányászat, a kohászat stb. mindenki azt fogja mondani: jó, reális az, amit meg kellene valósítanunk, csak több beruházás kellene hozzá.

Miből adódik ez? Abból, hogy mi tovább futunk azon az úton, hogy mindenképp legyen több, amihez nagyon sok beruházás kellene ahelyett, hogy abban az irányban mennénk, hogy a hatásfokot növelnénk. A szemlélet, a – mondjuk – szépen felfelé menő vonalak, a mennyiségi, a volumenszemlélet uralkodik még mindig. Természetesen sokkal szebben néz ki, ha ma van 20 millió tonna szenünk és lesz 29 millió tonna szén. Szebben hangzik, mintha azt mondanánk: talán akkor is lenne annyi szenünk, mint így, ha kazánjainkat rendbehoznánk, és a kevesebb szénrel annyi

energiát termelünk, mintha a szén mennyiségét felemeljük. Csak ez a vonal egy kicsit zavarja a közgazdászokat, a volumenistákat, ha szabad így mondanom. (Derűltség.) Nem fejlődik az abszolút mennyiség!

De ez a határfok nemcsak az energiánál áll fenn. Fennáll például a minőségi kérdésekben. Ha egy autógumi kétszer olyan nagy időtartamot vagy kilométert fut, akkor fele kell belőle. Világos, hogy ez sem szép szám, ha ma van – nem tudom – hányszázezer autógumi, és az ötéves terv végén ugyanannyit fogunk termelni. De ha elérjük, hogy a 70 000 km, amelyet most egy autógumi befut, 120 000 km-re nő, elértük ugyanazt a célt, és hozzá kell tenni, hogy nyersanyagnehézségeink erősen csökkennek, ha ebbe az irányba megyünk. Azt hiszem, nem kell sok példát hozni erre nézve. De véleményem szerint, ha hazai adottságainkat, nyersanyagszegénységünket vitatjuk, akkor nem lehet ezt elválasztani a határfok kérdésétől.

Most ehhez még egy kérdést, nyersanyagbázisunkkal kapcsolatosan. Véleményem szerint itt hatott egy – törvénynek nem lehet nevezni, inkább – szemlélet, hogy ha valamire ezt mondták: ez nem megy – például sok olyan mezőgazdász volt, aki azt mondotta, hogy a gyapot Magyarországon nem terem – akkor két dologgal állt szemben. Először egy olyan jelszóval, hogy: "a kommunisták részére nincs lehetetlen!" (Derűltség.) Ami igaz lehet, ha úgy értelmezem, hogy az állam zsebe olyan nagy, hogy a kommunisták részére nincs az a lehetetlen nagy összeg, amit ne lehetne kidobni. (Derűltség.) A másik: a pesszimizmus és az optimizmus kérdése. Ha egy geológus megállapította, hogy valahol valamely nyersanyagkincsünkben több van, és ezt túlbecsülte, akkor remélhette, hogy Kossuth-díjat kap. Ha azt mondotta valaki, hogy kevesebb van, akkor a legjobb esetben várhatta, hogy az ÁEK¹⁴ vizsgálni fogja: igaz-e, hogy kevesebb van. (Derűltség.) Ez eltorzította a dolgot, és nem adott reális képet lehetőségeinkről, eltorzította terveinket. Azt hiszem, ha Markos elvtárs azt is mondotta, hogy a második ötéves terv direktívaajánlatvitája le van zárva, akkor is – ezt nem most mondom, hanem akkor is mondtam, amikor még nem volt lezárva, most megismétlem – ebből a szempontból nagyon jól meg kell nézni a második ötéves terv direktívaajánlatát. (Taps.)

PAP GÁBOR : Elvtársak! Nagyon örülök – azt hiszem, nemcsak én, hanem mindenki, aki mezőgazdasággal foglalkozik – hogy itt, úgyszólván először, esett szó arról, hogy nemcsak az iparnak, hanem a mezőgazdaságnak is vannak objektív földrajzi adottságai.

MARKOS GYÖRGY: Csodálatos!

PAP GÁBOR: De valóban így van. Nagyon lényeges minden mezőgazdász számára, hogy erről beszélhet, nagyon lényeges ennek az országnak is, amely lényegében jórészt a mezőgazdaságból él. Nagyon bonyolult kérdés, úgyhogy minden részét nem lehet egy felszólalás keretében kifejezni. Egyrészéről szeretnék beszélni, arról, hogy amikor az objektív földrajzi adottságokról beszélünk, ebbe beletartozik a népsűrűség. Hogyan néz ki nálunk ez a kérdés?

Felhoznék egynéhány adatot, amelyek – úgy gondolom – érdekesek a számunkra. Ezek az adatok arra vonatkoznak, hogyan alakul a mezőgazdasági lakosság sűrűsége a különféle országokban. Az 1 mezőgazdasági lakosra – hangsúlyozom: mezőgazdasági lakosra – eső földterület Magyarországon 1.61 hektár, Dániában, ahol közismerten rendkívül intenzív a mezőgazdasági termelés jellege, 3.95, a Szovjetunióban 3.5 és végül az Egyesült Államokban 17.9 hektár, szemben a magyarországi 1.61 hektárral. Nyilvánvaló, hogy ebből nagyon komoly tanulságokat kell levonnunk. Ahhoz, hogy ezeket levonhassuk, két feltételből kellene kiindulnunk, hogy lássuk, hogy milyen hatásokkal számolhatunk a mezőgazdaság fejlődésében. Az egyik feltétel az lenne, hogy az elkövetkező időszakban számolhassunk a mezőgazdasági gépesítés gazdaságos és gyorsütemű fejlődésével. A másik pedig az, hogy az elkövetkező időszakban nem fogunk elkövetni olyan agrárpolitikai és gazdaságpolitikai hibákat, amelyek lerontják a mezőgazdasági lakosság, a dolgozó parasztság termelési kedvét. Persze, ebben a két feltételben van egy bizonyos optimizmus, de azt hiszem, hogy a XX. kongresszus után ez az optimizmus teljes mértékben jogosult. Nos, ha mezőgazdaságunkat gépesítjük, akkor számolnunk kell azzal, hogy rendkívül nagy mértékű mezőgazdasági munkaerő-felszabadulás fog fellépni. Erre vonatkozólag felhoznék néhány egészen futólagos adatot.

Mi sokat beszélünk újabban az Egyesült Államok mezőgazdaságáról, a gépesítéssel kapcsolatban ott nyert tapasztalatokról. Ha rövid, futólagos összehasonlítást teszünk, akkor azt fogjuk látni, hogy az Egyesült Államoknak kukoricaövezetében, ahol bizonyos hasonlóság van az ottani mezőgazdasági termelés struktúrája és a miénk között, – ez nem százalékos, de nem akarom részletesen ismertetni, hiszen az adatok annyira szembetűnők és nem is szükséges, itt csak nagyságrendek értékeléséről van szó – 1 mezőgazdasági lakos megművel kb. 100-150 kat. hold földet, tehát a gépesítésnek ilyen fokán, a mezőgazdasági termelés ilyen struktúrájában a 2 millió mezőgazdasági lakosunk helyett 10 millió kat. hold földünket összesen 100 000 mezőgazdasági dolgozó meg tudná művelni. Nem hiszem, hogy a többieknek az iparban rövid időn belül munkát

tudnánk adni. Azonban ez azzal járna, hogy a mezőgazdasági területegységről lehozott érték, vagyis a hektárhozamok jelentős mértékben csökkennek, mert a mezőgazdaság gépesítése nem minden esetben jelenti a hektárhozamok növelését. Egyes esetekben a munkatermelékenység növelése érdekében olyan megoldásokhoz is folyamodnak, amelyek következtében a hektárhozamok nem nőnek, hanem csökkennek, csak a munka termelékenysége nő. Az ilyen megoldásokat nekünk nem szabad alkalmaznunk, és ez nagyon lényeges, amiről eddig soha sehol – sajnos – nem esett szó.

Arról szeretnék még röviden beszélni, hogy milyen módon tudnánk mi a mezőgazdaságból származó nemzeti jövedelmet növelni, a gépesítés következtében felszabaduló munkaerőt hasznosítani a nemzeti jövedelem emelésében. Úgy gondolom, hogy miután iparosításunk ütemét – mondjuk – korlátozza egyfelől az, hogy felhalmozási alapunkat nem tudjuk minden mértéken túl növelni, másfelől pedig részben azok a nyersanyagproblémák is, amelyekről Markos elvtárs beszélt, tehát nekünk a felszabadult munkaerőt csak a mezőgazdaságban kellene hasznosítanunk. Ezt pedig olyan módon lehetne megtenni, hogy a mezőgazdaságot egyre inkább belterjessebbé tesszük, részben azzal, hogy az állattenyésztés áranyát növeljük, részben pedig azzal, hogy általában a növénytermelésben is az igényesebb kultúrákat termesztjük, tehát az olyanokat, ahol egy kat. hold művelésére sokkal több emberi munkára van szükség, sokkal több emberi munkát lehet fordítani, – és itt nagyon nagyok a különbségek. Egészen futólag hoznék fel adatokat. Ezek nyugatnémet adatok, az ottani agrotechnikának felelnek meg, és megint csak nagyságrendeket lehet velük érzékelteni. Gépi művelés esetén 1 hektár, nem kat. hold, gabona-terület megműveléséhez 50 munkaóra szükséges évente, cukorrépa esetén ez felugrik 310-re. Még egy adatot, amely magyar viszonylatra vonatkozik: a szőlőtermesztésnél – nem munkaórán, hanem emberi munkanapon számítva – egészen 70-80, egyes esetekben 120 emberi munkanapra felugrik az 1 kat. hold megművelésére szükséges emberi munkaidő. Ha egyszerűen egyenlőségi jelet teszünk a munkaerő, vagy a munkaidő és az érték közé, amit nem egészen lehetne megtenni, de mondjuk, hogy a nagyságrendi érzékeltetés céljából elkövetjük ezt a kis torzítást, akkor nyilvánvaló, hogy sokkal több értéket le tudunk hozni a területegységről, ha más kultúrákat termesztünk.

Mi az, ami nálunk akadályozza a mezőgazdaság belterjességének növelését, pusztán a mezőgazdaság szempontjából? Úgy gondolom, hogy az első kérdés a gabonakérdés, amelyről Markos elvtárs más vonatkozásban beszélt. Ezt olyan szempontból szeretném érzékelteni, hogy mi

egész mezőgazdaságunk területének 43 %-án termesztünk jelenleg kalászosokat. Ez azt jelenti, hogy ha ezzel a körülbelül helyes – mondom, ezek csak nagyságrendileg helyes tájékoztató adatok – 50 munkaóra/hektárral számolunk, akkor egy-egy mezőgazdasági dolgozó a ráeső mezőgazdasági területnek 43%-ára összesen csak 6.25 emberi munkanapot fordíthat évente, még akkor is, ha a mezőgazdaságban a munkaidőt leszállítanánk 10 órára. Nyilvánvaló az, hogy ilyen körülmények között nem lehetséges a mezőgazdasági lakosság munkaerejének teljes mértékű hasznosítása.

Van azonban egy másik szempont is. Ez pedig az, hogy belterjes mezőgazdaságot vetésforgó nélkül elképzelni lehetetlen. Ez megint úgyszólván már közhely, azonban kérdelem én, hogyan lehet vetésforgót csinálni akkor, amikor nálunk a gabona vetésterülete 43 %, a kukorica vetésterülete 22 %, ez már összesen 65 %, ami azt jelenti, hogy évről-évre a szántóterületnek 12 %-án gabona után kukoricát, kukorica után gabonát, gabona után gabonát, kukorica után kukoricát kell vetni. Mégis mi az, ami indokolja azokat a tendenciákat, hogy nálunk ilyen nagy legyen a gabonatermelés? Persze, elsősorban az, hogy a mezőgazdaságnak alapfeladata a lakosság ellátása. Az ország kenyérszükségletét minden áron biztosítani kell, még akkor is, ha ezt a mezőgazdaság egy kicsit megcsínyli, ezt el kell ismerni. Azonban szeretném felvetni azt a kérdést, vajon nem lehetne-e fokozatosan visszatérni arra – most nem beszélek arról, ez egy másik kérdés lenne, hogy szerintem, de nemcsak szerintem, hanem nálam tapasztaltabb emberek szerint is a 30 millió mázsa évi szükséglet nagyon sok, lényegesen több, mint az ország tényleges szükséglete – hogy kenyérgabonánk egy részét import útján szerezzük be, és exportáljunk helyette olyan termékeket, hogy az 1 kat. holdról lehozott termékmennyiség exportjából több, 3-4, sőt esetleg 6-8 kat. hold gabonatermésnek megfelelő gabonamennyiséget tudjunk behozni. Azt hiszem, ezt mint távlati programot feltétlenül ki kellene tűzni, ha a közel jövőben nem is lehetséges. Látom, itt van Szabó Kálmán elvtárs, és mások is a Tervhivatalból, szeretném megkérni, ismertessék, hogy mi ezzel kapcsolatban a Tervhivatalnak, általában a népgazdaság vezető szerveinek az álláspontja, hogyan lehetne ehhez a kérdéshez hozzájárulni.

SZABÓ KÁLMÁN: Tíz éves perspektívában kell válaszolni.

PAP GÁBOR: Kérem akkor tíz éves perspektívában válaszolni.

Azt is látni kell, elvtársak, – de ez nagyon lényeges – hogy ha rátérnénk arra, hogy a szántóterületen belül a kalászosok arányát évről-évre csökkentjük, akkor ez lehetővé tenné azt is, hogy a kalászosok termés hozamát növeljük, mert hiszen, ha jó elővetemény után vetem el a gabonát,

nyilvánvaló, hogy a termés lényegesen nagyobb lesz, nem is beszélve arról, hogy a gabonaterületeknek rendkívüli túlméretezettsége jelenleg az állattenyésztés fejlődésének legnagyobb gátja. És addig, amíg az állattenyésztést nem tudjuk fejleszteni, nyilvánvaló, hogy nem nő a rendelkezésre álló szervestrágya mennyisége, márpedig ha több lenne a takarmányunk, nagyobb lenne az állattenyésztésünk, több lenne a szervestrágya is és amennyiben ezt helyesen hasznosítanánk is, ennyiben lényegesen növelni lehetne ismét csak a termés hozamot.

Mit termeljünk gabona helyett? Nem akarom felsorolni, mert hiszen ezek úgyszólván megint csak közhelyek, csak utalásokat teszek arra, hogy vannak olyan hagyományos exportcikkeink, amelyeket meglehetősen elhanyagoltunk. Ilyenek a szabolcsi alma, a tokaji bor, amiről cikkezünk, de lényegében nem sok történik Tokaj vidékén, ilyen az aprómag-termesztés, amelynél Magyarországnak Európában úgyszólván monopóliuma van, és ezt nem használjuk ki, pedig diktálhatjuk Európában úgyszólván a piaci árakat, és rengeteg nyugati devizát hozhatnánk be, amelyeknek – úgy gondolom – az ország nem áll olyan nagy bőviben.

Még egy kérdés: mi kellene ahhoz, hogy a mezőgazdaságot belterjessé tegyük a továbbiakban. Egyfelől az kell, hogy a terv ezt előirányozza, a tervmunkák ezt célul tűzzék ki, másfelől azonban az is kell – és ez nagyon lényeges – hogy olyan viszonyokat teremtsünk a mezőgazdaságban, amelyek között megnő a belterjes kultúrának a termesztése és az állattenyésztés iránti termelési kedv. Ez nagyon lényeges lenne, és ennek van két nagyon lényeges eleme. Az egyik az, hogy árviszonyaink olyanok legyenek, hogy valóban kifizetődő legyen az állami gazdaságoknak, a szövetkezetben dolgozó és az egyénileg dolgozó parasztoknak egyaránt, ezeknek a belterjes kultúráknak a termesztése. Erre megint csak utalok, mert hiszen erről a Petőfi Körben volt már konkrétan szó, éppen Győrffy Béla elvtárs beszélt ilyen árviszonyokról¹⁵. A másik: tekintettel arra, hogy jelenleg még az ország szántóterületének nagy részén az egyénileg dolgozó parasztok dolgoznak¹⁶, fontos, hogy a termelési kedvnek másik tényezőjét, a termelési biztonságot megszilárdítsuk, és élesen határozzuk el magunkat mindenféle olyan erőszakosságtól, a lenini elveknek mindenféle olyan megsértésétől, amilyenek megtörténtek 1953 előtt, és amelyek megtörténtek – és sok esetben megtörténtek – tavaly ősszel is. Ez nagyon lényeges, mert minden ilyen téren elkövetett hiba hatványozódik. Elég egyetlen dolgozó paraszttal szemben erőszakot alkalmazni, az elterjed az egész járásban, és az egész járás dolgozó parasztjai azt mondják: hogy ha engem úgyis bekényszerítenek a termelőszövetkezetbe, ha

esetleg még nem akarok, abban az esetben nem fogom egyéni gazdaságomat fejleszteni.

Azzal fejezném be, hogy a mezőgazdasági gépesítés, amely egyébként szakmám, és amely ellen már csak ezért sem beszélhetek, mert nemzeti jövedelmünk egyik legjelentősebb eszköze, de csak akkor, ha a mezőgazdasági gépesítés következtében felszabaduló munkaerőt hasznosítjuk, mert ha nem hasznosítjuk, akkor a mezőgazdaság gépesítése csak arra való, hogy elkendőzzünk különböző olyan agrárpolitikai hibákat, amelyek következtében a mezőgazdasági dolgozók termelési kedve csökken, akkor a mezőgazdasági gépesítés csak arra való, hogy a különböző hibák következtében kevesebbet, kedvetlenül és rosszul dolgozó parasztok helyett a gépállomások traktorosai végezzék el a mezőgazdasági munkát. Ez pedig a nemzeti jövedelemnek nem a növelését, hanem a csökkenését eredményezi, miután ebben az esetben az történik, hogy az ipar termelésének egy jelentős részét, amely egyébként mint nemzeti jövedelem jelentkezne, a mezőgazdaságba kell irányítani és a mezőgazdaságban az elhasznált termelő eszközök pótlására kell fordítani, tehát nyilvánvaló az, hogy úgy kell gépesítenünk a mezőgazdaságot, hogy ezzel kapcsolatban nőjön a mezőgazdaságból származó nemzeti jövedelem, mégpedig legalább olyan mértékben, amilyen mértékben az ipar termelésének megfelelő részét a nemzeti jövedelem helyett arra fordítjuk, hogy a mezőgazdaságban elhasznált termelő eszközöket pótoljuk. (Taps.)

LAKATOS ANDOR : Kedves Elvtársak! Én egy olyan kérdésről szeretnék beszélni, amit Markos elvtárs már említett, mégpedig szellemi tartalékaink kihasználatlanságáról. Legyen szabad bevezetésképpen egy példát említenem: ez a Jendrassik-féle gázturbina, amelyet 1938 körül terveztek és most került programba ennek realizálása ugyanakkor, amikor figyelembe kell vennünk azt is, hogy ez a régen tervezett gázturbina a korszerűség követelményeinek ma is megfelel. Hozzá kell tennem azt is, hogy erre a célra Brodszky professzornak¹⁷ 1 millió forintot bocsátottak rendelkezésre, de hozzá kell tennem azt is, hogy nem tudja mire fordítani, mert kísérleteket, gépi munkát, effektív kísérleti gyártást eszközölni nem tud. (Felkiáltások: Miért?)

LAKATOS ANDOR: Miért nincsenek megfelelő lehetőségek, nem tudja legyártatni a kísérleti példányokat.

Hozzákapcsolódva az előttem szóló egyik mérnök elvtárshoz, szeretném elmesélni azt is, hogy milyen szellemi tartalékok vesznek el azért, mert egy bizonyos elv uralkodik ipari tervezésünkben, az az elv, hogy adj, uramisten, de gyorsan. Jó az a közmondás is, hogy: kétszer ad, aki